

Àfrica, cant de sirenes

KEN WIWA Sempre que torne a casa de la meua família, a la costa atlàntica del sud de Nigèria, recorde la dita africana que diu que, quan tornem als vells abeuradors, hi cerquem molt més que aigua; si tornem perquè hi ha amics i somnis que ens hi esperen. A nosaltres, els africans, els mites i els proverbis ens mantenen durant els llargs hiverns d'exili. Però, com passa amb tantes coses de l'Àfrica, aquest somni d'un idíl·lic retorn és sovint el preàmbul d'un despertar cruel.

Quan l'escriptor Ngugi wa Thiong'o va tornar a Kenya aquest estiu, després de 22 anys d'autoexili, el viatge va tenir conseqüències familiars inesperades. Milers de persones el van aclamar i Ngugi va declarar, enmig del fervor del retorn, que havia "tornat amb la ment, el cor i els braços oberts".

Va dedicar el retorn a la lluita col·lectiva dels ciutadans de Kenya, i va confessar humilment que havia "vingut a aprendre". No van passar ni dues setmanes. Uns pistolers van entrar-li a casa per robar i per agredir sexualment la seua dona. Fou una lliçó molt amarga, però, alhora i malauradament, molt africana.

La idea del retorn és un somni que fa minvar els patiments de molts expatriats africans. Jo mateix encara mire de desembolicar la troca de raons que m'impel·leixen deixar enrere la meua família a Toronto cada tres mesos i fer l'obligat viatge a Nigèria, un país que m'omple la memòria de records que seria millor oblidar. Suppose que deu ser un sentit de la família i, molt especialment, un homenatge als meus pares, el que em fa tornar, però és estrany, perquè ma mare viu a Anglaterra i el meu pare ja fa nou anys que va morir.

Potser no hauria de dir "morir". El meu pare és Ken Saro-Wiwa, l'escriptor que el general Sani Abacha va fer penjar perquè va criticar la corrupció i el mal govern. Però sempre torne a Nigèria, en part per retre homenatge a la memòria de mon pare, i als sacrificis que ell va fer per a mi. També hi torne perquè, per a tots els qui he deixat enrere en aquesta recerca per una

vida més fàcil a Occident, la meua tornada els confereix suport emocional i econòmic. La meua tornada els confirma que no els he oblidat, i que no els he abandonat a la seua sort. No torne, per tant, només per mi mateix, sinó també pels que he deixat enrere.

Hi ha molts africans més emigrats de segona generació, o gent que van deixar l'Àfrica quan eren xiquets, que viuen a Europa o a Amèrica del Nord i que tenen una necessitat psicològica de contacte amb el seu continent d'origen. És una paradoxa, estranya i cruel alhora, que, mentre molts africans joves estan desesperats per marxar d'aquell continent, els qui hem tingut la sort d'escapar de les dures condicions econòmiques de l'Àfrica tard o d'hora en sentim la crida indefugible.

Tenen sort els qui han sobreviscut i poden contar la seua història, i encara tenen més sort els qui han estat exiliats i poden practicar aquesta cerimònia del retorn africà. Però, per cada Ngugi wa Thiong'o, n'hi ha milers que fan el viatge sols i en l'anonimat. N'hi ha molts que s'han fet vells i fan com els lleons del Serengeti: enceten el dur viatge cap al lloc on van nàixer, per morir.

Ngugi fou un exiliat imprudent, però. De tots els kenyans expatriats, segurament és el que millor ha sabut adonar-se que l'Àfrica, si podem fer generalitzacions entorn del continent més divers de l'univers, és la terra de les paradoxes, un lloc on es practica la generositat més esbalaïdora, però que mostra, també, una vena de violència i de crueltat. Ngugi ja havia tastat aquesta medicina abans, el 1977, quan va estar empresonat sense ser jutjat prèviament durant tot un any.

El 1982, Ngugi, per qüestions de seguretat, es va exiliar. La paradoxa de l'exili físic de Ngugi fou que, com a escriptor, fins i tot quan estava en la flor de la vida, a Kenya, insistia a afirmar que la ment dels africans havia estat exiliada pel colonialisme. En alguns treballs, com ara a la novel·la *A Grain of Wheat* i a la polèmica *Decolonizing the Mind*, Ngugi feia proselitisme per

la literatura africana en llengua indígena.

La devoció de Ngugi envers la seua llengua, el *gikuyu*, ens parla de la nostàlgia per la terra, de la necessitat de localitzar el jo autèntic i d'alliberarlo de les influències foranes; és aquesta necessitat persistent el que ens fa connectar amb una identitat no assolida, com a conseqüència de les complicacions d'una cultura estranya, el que empeny els africans a tornar. Almenys, això és el que va dir Ngugi quan la seua dona i ell van refugiar-se a Nova York, després de l'atac: "Kenya és el meu país i hi aniré moltes vegades."

Tornem, malgrat que sabem que aquest retorn ens dóna més problemes. La tinta sèpia de la nostàlgia taca els records funestos de la fugida, que tot sovint s'esdevé en circumstàncies dramàtiques. Els pensaments eufòrics de la tornada es veuen interromputs, però, per la culpa d'haver de fer front a la gent que has deixat enrere, o que has deixat de banda. Tornar a casa és com tornar d'un univers paral·lel, una experiència que et pot deixar desorientat i alienat: un nadiu estranger.

Els riscos amb què ens enfrontem els exiliats que retornem són de caire real i pràctic, però hem de prendre algunes precaucions, vessar una libació en honor dels nostres avantpassats i pregar que no ens hàgem d'enfrontar amb la llei dels rendiments decreixents. Quan hàgem negociat lliurement els termes i les condicions de la *rentrée*, llavors l'únic que ens caldrà serà desitjar que els nostres amics i els nostres somnis siguin allà, a la vora del brollador on ens abocarem per sadollar la nostra set de l'Àfrica, per donar-nos-hi la benvinguda.

Ken Wiwa ha escrit 'In the Shadow of a Saint: A Son's Journey to Understand His Father's Legacy', del qual vam tenir notícia gràcies al documental emès per Televisió de Catalunya 'A l'ombra d'un sant' ('30 minuts', 11/06/03)

© The New York Times - EL TEMPS
Traducció: Maite Insa